

fel, hogy én tudok kint érvényesülni. Tudtam volna, mert segítettek volna meg nem is vagyok hülye gyerek, de én egy lokálpatrióta vagyok. Bármilyen rossz is itthon, itthon érzem jól magamat. Még mindig inkább rossz közegben itthon, mint szabadabb közegben külföldön. Az USA-ban első naptól fogva dolgoztam, hogy az útiköltségünk meglegyen, még farmon is dolgoztam akár napi 18 órát, tehát jól kerestem. Összejött a pénz, akkor hazajöttem, majd miután én megeremtettem a lehetőséget, jött utánam a családom.

Mikor már Bécsben voltunk, több lehetőségem volt, mehettem volna Szicíliaba nagyon jó szerződéssel, Nápolyba szintén, de mindig hívtak a hazaiak – bár a feleségem nem akart hazajönni, aztán csak kihajtottam. Mikor először mentem a követségre, azt mondták, a gyerek és a nejem jöhet, én nem. Másodszorra azt mondták, jöhetek, de bíróság elé kell állnom, akkor már le is mondtam az egészről, és akkor jött a harmadik, hogy amnesztiával hazamehetek. Akkor hazaindultunk autóval, feleségem nem akart jönni, Nickelsdorf és Hegyeshalom között volt a senkiföldje akkor, most nem tudom hogy van – és itt mentem kocsival, ahol még

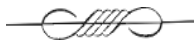
megállhattam, még visszacsinálhattam volna. Megálltam, kezdtem visszafordulni, mikor a feleségem kérdi, mit csinálsz – mondom nem megyek haza, mert összekakáltam magamat, és erre mondta hogy ha már idáig elhoztam, akkor menjünk haza. Hazajöttünk, s bár nem bántak kesztyűs kézzel velem, de nem bántottak fizikailag. Sok kihallgatáson voltam, gyötörték, bár nem úgy, mint sok gyerekkel, hogy megvárták, amíg 18 éves nem lett 58-ban, és akkor ítélték halálra. 100 oldal volt a jegyzőkönyv, amit alá kellett mindig írnom, s ha eltelt három vagy négy hónap, akkor újra kezdték előlről, hát voltak dolgok, amiben hazudtam, az tény, hazudni kellett! Azt mondták, mondjam el részletesen, hogy ellentmondásba kerüljön a vallomásom, mondtam, én nem tudom, részletesen már nem emlékszem. Csinálhattak volna velem amit akarnak, talán a nevem miatt nem csinálták meg. Azt nem tudták rám bizonyítani, hogy fegyverrel harcoltam, a többit pedig elnézték.

JUHÁSZ PINTÉR PÁL – MÉSZÁROS CSABA

...Mindenki el volt készülve a halálra”

”

Beszélgetés Pongrátz Gergellyel



Pongrátz Gergely az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt a Corvin közben harcolt, 1956. november 1-én vagy 2-én átveszi ezen fontos ellenállási gócpont és egyben az egyik legerősebb felkelőcsapat főparancsnokságát. A szovjet túlerő eltiporta a hősi ellenállást, a szabadságharc bukása után 1991-ig emigrációban élt. Halála előtt Juhász Pintér Pál és Mészáros Csaba beszélgetett vele, 2005. április 7-én.

– A kilenc Pongrátz testvér közül hat fű vett részt a forradalomban. Ezzel olyan, a magyar szabadságért küzdő történelmi családok közé emelték a nevüket, mint a Hunyadiak vagy a

Rákócziak. Honnan indultak a Pongrátzok?

– Tulajdonképpen a család Szamosújvárról, Erdélyből származik, édesapám az első világháborút mint főhadnagy harcolta



A PONGRÁTZ TESTVÉREK 1942-BEN

végig, 19 kiküldetést kapott, és 1941-ben vitézzé avatták, azért 1941-ben, mert jött a román megszállás. Állam és jogtudományi doktor volt, de soha nem tette le az esküt a román államnak, úgyhogy a diplomáját soha nem használta. Foglalkozott mindennel. 9-en voltunk testvérek, 7-en voltunk Magyarországon a forradalom idején, és 6-an voltunk ott a forradalomban. A 12 éves hűgom maradt otthon édesanyámmal, a többiek mind benne voltak. Úgy alakult a helyzet, hogy nemcsak, hogy benne voltunk, hanem egész komoly szerepet játszottunk a testvéreimmal a forradalom idején.

– *Gergely bácsi a forradalom kitörésekor vidéken dolgozott. Hogyan szerzett tudomást a budapesti hírekről? Miként kapcsolódott be az eseményekbe?*

– Én Henyelpusztán voltam agronómus ebben az időben. Nem tudtam az egészről semmit, hogy mi történik Budapesten. Az állami gazdaságban nyolc órára mozi volt meghirdetve, de a mozi elmaradt, mert a Gerő-beszédet kellett meghallgatni mindenkinek. Nagyon dühösök voltunk tőle, de hát nem volt mit csinálni, meghallgat-

tuk a Gerő-beszédet, ami annyira felháborított bennünket, hogy hajnal 2 óra volt, mire elaludtunk. Mind arról beszélgettünk ott a munkásokkal, hogy milyen kútmérgezésről beszél ez az ember, hát bűn Magyarországon magyarnak lenni? Hol élünk, milyen országban? Szóval nagyon felháborított minket.

Másnap reggel – 24-én reggel, az állami gazdaságban mindig kiabálások vannak mikor indul a munka, hangos az egész gazdaság. 24-én reggel mindenki sugdosott, csend volt. Kértem ott az egyik paraszt bácsitól, hogy mi van, miért van ilyen csönd? Hallotta, hogy mi van Pesten? Mondom, nem, mi van Pesten? Hát a rádió minden 5 percben a himnuszt játssza, kijárási tilalom van, és lehet hallani a fegyverek ropogását a rádióban. Mondom, ne vicceljen, nekem az egész családom ott van Pesten, és ha valami ilyesmi van, akkor a testvéreim biztos, hogy benne vannak. Mondom, nekem ott van a helyem mellettük. Elmentem a földműves szövetkezetbe, mondja a szövetkezet vezetője, hogy a párttitkár megtiltotta, hogy a rádiót bekapcsolják. Azt mondom neki: Feri, az én egész családom ott van Pesten, én tudni akarom, hogy mi történik ott. Mondom, mindent lehet, csak akarni kell, bekapcsoltam a rádiót, a himnuszt utolsó akkordjait, majd a fegyverek ropogását lehetett hallani. Na mondom, nekem mennem kell! Nem szóltam én senkinek.



PONGRÁTZ AZ 1950-ES ÉVEKBEN

Cukorrépát hordtak be a selypi cukorgyárba. Az első platformra felkapaszkodtam, bementem Selypre, éppen jött a vonat, hát Gödöllőig behozott, de Gödöllő volt a végállomás. Hát onnan gyalog indultunk, de már a vonaton hallottunk híreket. Amikor beértem Pestre, már sötét volt.

A Fiumei úton mentem ki Erzsébetre, ott volt Ernő

bátyámnak a lakása, hogy hát lássam, mi történik. Ahogy a temető mellett megyek el, látok egy óriási vértócsát. Az volt az első, hogy úgy meghökkenem. Soha nem fogom elfelejteni, azt mondtam, hogy itt egy magyar vagy egy orosz hősi halott van. Mentem tovább, ha jöttek a tankok, bementünk egy kapu alá, az emberek az utcáról eltűntek. Valahol a Nagyvárad térnél megállítottak fiatal fegyveres srácok, igazoltattak. Hova megyek? Elmondtam, hogy mi van. Mondták, hogy a Közvágóhíd után vigyázzak, mert ott az ávósok lőnek. Hát bizony hosszú utat kellett kúszva megtennem. Erzsébeten az Ernő bátyám lakásán a sógornóm fogadott, Magdi, mondja, hogy Ödön és Bandi a két bátyám már kétszer voltak itt. Tudják, hogy jössz, de azt mondták, hogy ne menj sehova, itt várd meg őket! Azt mondták, hogy jönnék vissza.

Lehetett olyan éjfél körül, amikor megjötték a bátyáim. Aztán elmondták, hogy mi történt Budapesten. Ez 24-én este 10 körül volt. Elmondták, hogy a lámpagyárból a fegyvereket ők hozták ki. Mindenki tudta a lámpagyárról, hogy fegyvergyár, de érdekes módon senki sem őrizte. Ott volt egy fegyverraktár őrség nélkül!

– A testvérei már rögtön az elején részesei voltak a forradalmi eseményeknek. Milyen szerepet játszottak a 23-i megmozdulásokban?

– Az Ernő bátyám 23-án este már bent volt a parlamentben, még mielőtt Nagy Imre bement volna. Ugyanis a Kossuth téren óriási tömeg gyűlt össze, kb. 200 ezer ember. Eloltották a villanyokat, az emberek újságokat gyűjtöttek meg és azzal világítottak. Ernő bátyám odakerült ahhoz a kapuhoz, ahol Veres Péter és Déry Tibor is ott volt. Egyszer kijött egy parlamenti őr, és mondja, hogy a miniszter két embert fogad. Mondták Veres Péternek és Déry Tibornak, hogy menjenek. Ők azt mondták, hogy fiúk: aki oda bemegy, az nem biztos, hogy kijön! Menjetek ti, s ha szükség lesz rá, akkor hívjatok. Ernő bátyám

kérdezte, hogy na, ki a másik. S egy másik fiatal bementek. Ernő bátyám aztán később elmondta, hogy amikor ment fel a lépcsőn, a szíve dobogott a torkában, de érdekes, hogy amikor bement a szobába, ahol a miniszterek fogadták őket, már teljes nyugalom volt rajta.

Erdei, Hidas és Mekis, három miniszter volt, aki fogadta őket, azzal kezdték, hogy mit akarnak? Mit akarnak. Először: gyűjtsák meg a villanyokat a téren és világítsák meg a Parlament épületét. Másodszor: vegyék le a kommunista címeres zászlót, és egy címer nélküli zászlót húzzanak föl a parlamentre. S a harmadik, hívják be Nagy Imrét, a tömeg Nagy Imrét akarja hallani. És meggyújtották a villanyokat, zászlót a padláson kerestek, egy öreg zászlót, mert nem volt egy magyar zászló a parlamentben – felhúzzák azt is, s Nagy Imréért küldtek egy kocsit és behozták a parlamentbe.

Közben az Ernő bátyám, mondja, hogy olyan történelmi pillanatokot élünk, amiket meg kell örökíteni, hogy maradjon meg az utókornak, és kért egy magnót. Hát nem volt a a parlamentben egy magnó sem! Valamilyik miniszter mondta, utasította ott az embereket, hozzanak egy kocsit Ernőnek, hogy menjen a rádióba, és onnan hozzon egy magnót. Amikor visszaért Ernő a rádióból – ez a Gerő-beszéd idejében volt – mondta, hogy milyen borzasztó paprikás a hangulat a rádiónál.

Közben Nagy Imre is megérkezett az országházba. Ernő bátyám kérte, hogy Piros László belügyminiszter ne hagyja kiadja a tűzparancsot, mert ha az ávó a fegyveréhez nyúl, olyan vérfürdő lesz Magyarországon, amelyet a világ még nem látott! Nagy Imrét teljesen váratlanul érték az események, mikor bement a parlamentbe, kérdezte, hogy mit is mondjon az embereknek. Mondja neki Ernő bátyám: Imre bácsi, bármit mondjon, csak ne úgy kezdje, hogy elvtársak! És mégis úgy kezdte, erre a tömeg kifütyülte. Erre kedves

magyar testvéreim – valami ilyesmit mondott – kapott egy óriási tapsot.

– Miért pont a Corvin köz lett a szabadságharc egyik gőcpontja? *Hogyan indultak itt a harcok? Hogyan növekedett a szabadságharcosok létszáma?*

– A két bátyám október 24-én reggel került a Corvin közhez. Az Üllői út és körülkereszteződésében voltak, amikor jött egy Pobeda diplomáciai rendszámmal, amit meg akartak állítani. De hát látták, hogy diplomáciai rendszám, az Ödön bátyám mondta Bandinak – aki már felemelte a géppisztolyát – hogy hagyj békét neki! Továbbengedték, s alig mentek el 25-30 métert, leengedték a kocsikét ablakát, és két oldalról géppisztolyból sorozatot engedtek a tömegbe. Vagy 8-10 halott, sok sebesült, akiket bevittek a Kilián laktanyába, mert az volt ott a legközelebb. Így indult.

Jött egy páncélautó, kinyírták a páncélautót. Ez lehetett már olyan 10 körül, délelőtt. Voltak azon a környéken vagy 15-20-an, akiknek volt fegyverük. És hogy kinyírták a páncélautót, elterjedt a híre, hogy mi történt abban a kereszteződésben. És rengetegen jöttek fiatalok, kíváncsian, hogy lássák azt a kilőtt páncélautót. Ezekkel a fiatalokkal elég volt öt percet beszélni egy olyanakkal, aki már átesett a „tűzkeresztésen”. Nem mentek el, ők is kerestek fegyvert. Nem óráról órára, hanem percről percre szaporodott a korvi-

nisták száma.

Amikor győzött a forradalom, és csend volt, a corvinisták száma felment 3-4000 közé. De amikor a harcok voltak, akkor kb. 800-900, talán 1000-en voltunk. Ezek közül a Corvin köznek 435 hősi halottja van, és 23 korvinistát akasztottak fel. Ezek engem köteleznek! Azért csinálom most azt, amit csinállok: az egyetlen 56-os múzeum ott van Kiskunmajsán, az egyetlen 56-os kápolna, és az 56-os ifjúsági tábor. Valahogy úgy érzem, hogy én tartozom azoknak a bajtársaimnak, akik ott haltak meg mellettem a harcok idején.

– *A Corvin közben fel kellett készülni a legrosszabbra, a halálra is. Milyen lelki traumákat okozott ez? Volt-e idejük ilyesmin gondolkodni?*

– A Corvin közben mindenki el volt készülve a halálra. Aki nem volt elkészülve rá, az elment. Nagyon féltem! Nagyon-nagyon féltem! Kétszer vagy háromszor megindultam, mondom, mi a fenét csinállok itt? El akartam menni! S láttam ott 15-16 éves gyerekeket kiterítve. A szégyen tartott vissza. Én, katonaviselt ember elmegyek, és hagyom ezeket a gyerekeket meghalni? De rájöttem valamire: arra jöttem rá, hogy csak olyankor félek, amikor csend van. Amikor benne vagyok a harcokban, akkor valahogy nincs időm arra gondolni, hogy féljek, akkor koncentrálni kell a harcra. S amikor erre rájöttem, nem a bátorság, a fenét! Önvédelem! Hogy ne féljek, azért kerestem mindig a legnagyobb „bulikat”. Mindig a sűrűjében voltam. Én tudtam azt, hogy miért vagyok a sűrűjében, de a bajtársaim nem tudták. Csak azt látták, hogy én mindig ott vagyok.

Mind a két bátyámnak volt már fegyvere akkor, csak nekem nem. Amikor jöttünk be gyalog Erzsébetről, és megláttam egy fegyverest, mindig kértem, hogy adja nekem a fegyverét. De senki nem akarta nekem adni. Aztán a Boráros téren voltunk, amikor egy olyan 30-35 éves ember azt mondta, hogy fiúk, én hazamegyek aludni, a puskámnak



A CORVIN KÖZ 1956-BAN

nem kell a pihenés. S nekem adta a Mauer-puskáját két marék tölténnyel. Hú, de örültem, végre volt fegyverem.

Október 25-én hajnalban lehetett olyan 3 óra, amikor én megérkeztem a Corvin közbe, nem is a Corvin közbe, hanem a József krt. 82-be. A körúton a 2. emeletre kerültünk, ott voltunk vagy 8-10-en. Lehetett olyan 8 óra, amikor megindult a szovjet támadás. Minden páncélossal jött 40-50 gyalogos. Kaputól kapuig szaladtak a szovjet gyalogosok, és láttam, hogy az egyik kapualjból az egyik orosz katona kidugja a fejét és nézi az utat. Megcéloztam a fejét, és meghúztam a ravaszt. Láttam, hogy az orosz katona kiesett a járdára. Elkezdtem zokogni, hogy egy embernek az életét most oltattam ki. Ne higgye senki, hogy könnyű dolog! Borzasztó lelki trauma! Hát így estem át a tűzkeresztségen. Hátramentem, leültem az egyik fotelbe, és a többiek úgy kiabáltak, hogy Bajusz, gyere vissza – engem Bajusznak hívtak, mert akkor-tájt is bajuszom volt –, jönnek a ruszkek, adj nekik! Nem volt mit csinálni, vissza kellett menni az ablakhoz és tovább lőni. Nem volt könnyű!

Amikor október 28-án győzött a forradalom, 29-én volt egy nagyon fontos tárgyalás a Corvin közben, és tulajdonképpen ezen a tárgyaláson dőlt el a forradalom sorsa. Vagy öt tábornok, ezredes jött be hozzánk Maléterrel az élen, és azt mondták, hogy győzött a forradalom, most már tegyünk le a fegyvert! Ebben az időben a Corvin köznek volt vagy 15 parancsnoka. Minden csoportnak volt egy parancsnoka. Nekem is volt egy csoportom, ennek a csoportnak én voltam a parancsnoka. Nagyon sok parancsnok azt mondta, hogy rendben van, most már győzött a forradalom, letesszük a fegyvert. Én voltam az egyetlen, aki azt mondtam, hogy addig, amíg egy orosz katona van magyar földön, addig a fegyvert nem tesz le senki a kezéből, nem hiszünk az ígéreteknek! Amikor az utolsó orosz katona elhagyta a magyar földet, akkor sem tesszük

le a magyar fegyvert, mert egy győztes forradalom nem ismer fegyverletételt. Esetleg átadjuk a fegyvert egy arra illetékes szervezetnek! Innen indult a Nemzetőrség szervezése. Akkor azzal jöttek, hogy olyan gyerekeknek a kezében láttak fegyvert, akiknek nem volt katonai kiképzésük, és ezek egymást löhetik meg, hogy ezeket fegyverezzük le! Azt mondtam, ezek a gyerekek harcolták ki a forradalom győzelmét, és most a győzelem után vegyünk ki a fegyvert a kezéből, szó sem lehet róla! Hát jó, akkor jönnek a Zrínyi Akadémiáról a katonatisztek, és ezek átveszik a parancsnoki beosztásokat. Mondom, nem! Az a 16 éves gyerek, akit a bajtársai megválasztottak parancsnoknak, marad továbbra is a parancsnok, esetleg még be lehet osztani egy főhadnagyot vagy egy századost tanácsadónak, de a parancsnok marad az a gyerek, aki kiharcolta magának azt a tisztséget, és a bajtársai őt választották meg.

Október 30-án jött vagy 40 katonatiszt, de november 4-én az első fél órában egytől egyig mind eltűnt. A srácok megint magukra



AZ 1956-OS KÁPOLNA KISKUNMAJSÁN.
A KÁPOLNÁBAN NYUGSZIK PONGRÁTZ GERGELY

maradtak!

A fényképen, ami körbejár, a kiskunmajsai 56-os kápolna látható. Annak két tornya van, az egyik az álló torony, a másik pedig egy leomlott torony. Ez azt szimbolizálja, hogy a forradalom győzött, a szabadságharc pedig elbukott. Azt, hogy a szabadságharc bukását kinek köszönhette, azt tudjuk. Azt szokták mondani, hogy a forradalom győzelmét pedig a pesti srácoknak, de kik is voltak konkrétan ezek a pesti srácok, akik megnyerték a forradalmat?

Aki járt a Corvin közben mostanában, láthatta, ott van egy kis szobor. A Jancsi szobra. 13 éves volt, és az a gyerek, jobban félt az édesanyjától, mint az oroszoktól. Ilyen 13-14 éves gyerek volt vagy 15-20 a Corvin közben. Hiába zavartuk el őket, nem mentek el. Azt mondták, hogy nekik is kötelességük a hazát védeni.

Volt egy cigánylány, a Kócos. 16 éves. Jutka, egy orvosnő jött hozzám, és mondta, hogy Bajusz, a moziban a srácoknak a hangulata a béka fenéke alatt van. Menj be, adj egy kis lelki erőt nekik! Megyek. Mielőtt kinyitottam az ajtót, hallom Kócosnak a hangját bent. Beszélt. A Jutkával voltunk, megálltunk az ajtó előtt. S hallgattuk, hogy a Kócos miket mond: Nem szégyellitek magatokat? Nyulak vagytok? Hát nem visszavertük a ruszki minden támadását mostanáig? Lehet, hogy most a következő támadás lesz az utolsó, és győzött a forradalom, s most vagytok berezelve? Hát mi van veletek? Mondtam a Jutkának, hogy mit tudnék én mondani a srácoknak jobbat, többet ennél? Egy 16 éves cigánylány. Október 30-án reggel a Rákóczi téri párháznál fáradtak voltak a srácok, és nem akart kimenni senki a kapuba őrségbe.



JANCSI SZOBRA

A Kócos fogott egy géppisztolyt és kiment. S egy ablakból egy lövés fejen találta. Ott halt meg.

A Falábú Jancsi volt a Corvin köz tüzérparancsnoka. Kapott egy szilánkot az egyik szemébe, lüktetett a vér a szeméből. Az orvosok mondták, hogy kórházba kell vinni, műtétre van szüksége, mert itt semmit nem tudnak csinálni vele. Tettek nyomókötést a szemére, mert olyan borzasztó harcok voltak a környéken, hogy lehetetlen volt kimenni a Corvin

közből. Lefektettük a földre, nem volt amit a feje alá tegyünk, én leültem, és az ölembe vettem a fejét. Ez úgy éjjel egy óra körül volt. A fejével az ölembe halt meg. Elvérzett. De hát nagyon sok hozzájuk hasonló hősről beszélhetnék. Nagyon sokról.

– *Hogyan tudták megoldani a sebesültek ellátását, egyáltalán honnan tudtak orvost, mentőt hívni?*

– Antalóczy Sándor volt a Corvin köz főorvosa, ugyanis ő volt az első orvos, aki a Corvin közbe jött segíteni. Amikor valaki megsebesült egy golyótól, szilánkot szedett fel, ha nem volt túl súlyos a sebesülés, nem kellett a kórházba menjen. Abban az időben a 4-es számú házban egy munkásszállás volt. Volt ott egy olyan hosszú asztal, amin lehetett műteni. Arra tették rá a sebesültet. Fájdalomcsillapító? Egy törülközőt összecsavartak, és a srác szájába tették, harapjad. S a gyerek harapta a törülközőt, kiszedték a golyót vagy repeszt egy jajszó nélkül belőle.

Volt egy eset, egy olyan 16 éves gyereket hoztak be ide, a combjába kapott egy lövést. Nem ért csontot. Mindig, amikor bevittek egy sebesültet a segélyhelyre, az orvos, aki éppen kezelte, mondta, hogy minden rendben van-e vagy kórházba kell vinni. S erre

a gyerekre a doki mondja, hogy kórházba megy. Na, most mindig, amikor behoztak egy gyermeket, a fegyverét a sarokba letették. Amikor mondta a doki, hogy kórházba megy, a fegyvere egyből eltűnt. Ott voltak, akiknek nem volt puskájuk, ott vártak fegyverre. Hát a gyerekek kiveszi a golyót a lábából, bekötözi, a gyerek leszáll az asztról, és azt mondja: Te, doki! Miért kell nekem kórházba menni, nincs nekem semmi bajom! Tudok én járni! A gyerekek nem akart kórházba menni, ő itt akart maradni. S mondja, a sarokból eltűnt a fegyvere. Akkor kezdett el sírni. Nem a fájdalom, nem a golyó miatt, hanem azért, mert eltűnt a fegyvere. Annyira, hogy én adtam oda a puskámat neki, hogy megvigasztaljam s azt mondtam, hogy szerzek én magamnak másik fegyvert. Akkor egy összetört gépkarabély volt ott, amin keresztülment a tank, de a szuronya az jó volt. A szuronyát leszereltem erről a gépkarabélyról, betettem a csizmámba. Egy fél napig ennyi volt az összes fegyverem.

– *Maléter Pál a Nagy Imre-kormány hadügyminisztere volt, és életével fizetett a szabadságharcban való részvételéért. Ugyanakkor Gergely bácsi a Corvin köz, 1956 című könyvében nem éppen egy hősről beszél. Mi az igazság a személyével kapcsolatban?*

– Tulajdonképpen 25-én érkezett meg Maléter a Kilián laktanyába. Az a százados, aki annak a páncélosnak volt a parancsnoka amivel Maléter jött, nyilatkozott a róla szóló dokumentumfilmben. Ez a százados elmondja, hogy amikor a laktanya elé értek, észrevették, hogy az egyik erkélyen géppuskafészek van, s a Maléter az irányzóknak kiadta a parancsot, hogy célozza be. Az irányzó mondja, hogy be van célozva. Maléter odament, ellenőrizte, és ő adta ki a parancsot, hogy tűz. S kilőtték a géppuskafészeket. Ahogy megérkezett a Kilián laktanyába, felvette a harcot ellenünk. A Corvin köznek 40, lehetett 60 halottja is, a Maléterék golyóitól.

November 2-án Szűcs Miklós vezérkari ezredes, Kovács István, a vezérkar főnöke,

Erdei Ferenc és Maléter együtt mentek 3-án Tökölre az oroszokhoz tárgyalni. De előtte a Kilián laktanyában együtt vacsoráztak Maléterrel. És Szűcs Miklós írja le az emlékiratában, hogy ezen a vacsorán Maléter tett egy kijelentést. Idézem: „*Én a szocialista rendszer híve vagyok, nem lőttem és nem lövettem és ezután sem vagyok hajlandó lövetni a szovjet csapatokra, amelyeknek tulajdonképpen az életemet, és az egész katonai pályafutásomat köszönhetem.*” Ezt nem én állítom, Szűcs Miklós állítja. De Szűcs Miklós szintén szerepel ebben a dokumentumfilmben, amiről szólok. És ott is elmondja. De ugyanakkor nekünk 40-50 halottunk volt a Maléterék golyóitól.

Maléter Ludovikát végzett katona volt. 1943-ban került ki a frontra, és az ezredparancsnoka szerint nem esett fogságba, hanem átszökött az oroszokhoz. És ott találkozott Vas Zoltánnal, aki elintézte, hogy elmehessen egy partizániskolába. Elvégezte a partizániskolát és 1944-ben – mint egy partizán osztag parancsnokát – Késmárkon dobták le egy repülőből ejtőernyővel harcolni saját bajtársai ellen. 1945-ben a debreceni fogolytábornak ő volt a katonai parancsnoka mint százados. Ott vagonírozták be a magyar és a német hadifoglyokat, és vitték őket Szibériába. Ennek Maléter volt a parancsnoka. 1946-ban amikor Tildy Zoltán lett a köztársasági elnök, na, vajon mégis ki lett a testőrparancsnoka? Maléter. És a forradalom idején ki volt Nagy Imre két legfontosabb tanácsadója? Vas Zoltán és Tildy Zoltán. Tehát ilyen kapcsolat volt Vas Zoltán, Tildy Zoltán és Maléter Pál között.

A Corvin köznél voltak a legsúlyosabb harcok. Ott szenvedték el az oroszok a legnagyobb veszteséget. És összekötötték a Corvin közt a Kilián laktanyával. Ott van egymás mellett. És ki volt ott a legmagasabb katonai rendfokozatú, legjobban képzett katona? Maléter. Hát azon a környéken, ami történt, azt mind Maléterre olvasták. Érdekes módon a történészek és a katonák közül csak egyedül

Király Béla az, aki elmondja az igazságot. Hát így lett ő hős.

– Október 31-én Király Béla invitálására mégis elment és találkozott Maléterrel, bár már ekkor sem rejtette véka alá, hogy mit gondol róla. Mi történt ezen a megbeszélésen?

– Ekkor volt a Kilián laktanyában a Nemzetőrség alakulásának a gyűlése. Király Béla hozta össze azt az értekezletet, én nem akartam elmenni, de Király Béla könyörgött nekem, hogy ha nem megyek el, az a megosztás jele, és most az összefogásra van szükség. Azt mondom, jól van, elmegyek, de Maléter fogja be a száját. Hát Maléter nem fogta be a száját.

A megbeszélésen résztvevőknek körülbelül a fele lehetett szabadságharcos, a többiek elvtársak voltak. Amikor bementem a terembe, engem mindjárt odavittek az elnöki asztalhoz vagy négy tábornok volt ott. Az első helyen Maléter, mellette Király Béla és mellette én. Maléter kezdett el beszélni. Mondom Király Bélának – mellettem ült – nem ebben maradtunk. Király Béla mondja, hogy hadd beszélje ki magát. De nem sokat beszélt, mert bejött egy katona, aki telefonhoz hívja az ezredes bajtársat. Maléter megy ki a telefonhoz. Valaki feláll ott egy székre és elkiáltja magát hogy: Éljen Maléter ezredes, Budapest hőse! Na, ennyi kellett nekem! Ez Budapest hőse? Felálltam, és szót kértem. Király Béla azt mondja, várjál! Mondom, nem várok, most! Felálltam, s elmondtam: a Kilián laktanya három részből állt. A középső rész volt a laktanya, a két szélső rész munkásszállás volt. A munkásszállásokban korvinisták voltak. A körúton levő srácoknak október 27-én elfogyott a lőszerük. Lejöttek, hogy átjönnek a Corvin közbe lőszerért 30-an. A legrövidebb út, hogy átszaladjanak az Üllői úton, pontosan a laktanyán keresztül volt. Valahogy Maléterék megtudták, hogy ezek 30-an jönnek le, az oszlopok mögött az udvaron ott voltak a katonái Maléternek, körülfojták ezt a 30 embert, Maléter felszó-

lította őket, hogy dobják le a fegyvereiket. Ők meg mondták, hogy nem dobjuk le, a Corvin közbe megyünk lőszerért. S Maléter kettőt a saját pisztolyával agyonlőtt. És ez Budapest hőse? A többi eldobálta a fegyvert, és 28-at a legnagyobb tűzharcban kidobálta a laktanyából, mire átszaladtak a Corvin közbe az Üllői út másik oldalára, csak 21 ért át. És ott vannak a koporsók, a fényképek!

Jön vissza Maléter. Azt mondtam, nem a háta mögött akarok beszélni, most is elmondom még egyszer. Adjon választ, miért csinálta ezt. Maléter erre azt mondta, ezután is megpofozok mindenkit, akinek aranyórát és ékszert találok a zsebében. De közöttünk azért nincs semmilyen nézeteltérés, mi ugyanazt akarjuk, és levág egy nagy dumát. Átnyúl a Király Béla feje fölött, elkapja a nyakam, és magához ránt és megölel. Még védekezni sem tudtam! Erre kitor a taps, hogy éljen, kibékültek! Levettem a derékszíjamat a pisztollyal, letettem az asztalra és azt mondtam: ha ezt az embert itt ma megválasztják vagy kikiáltják bárminek, én befejeztem a forradalmat! Nem lett kikiáltva semminek, nem lett megválasztva semminek.

Hanem talán egy óra telt el, másfél óra, mikor visszamentem a Corvin közbe, s jönnek és mondják, hogy Nagy Imre kinevezte a honvédelmi miniszter első helyettesének, most mondta be a rádió. Na, mondom jól nézünk ki.

– November 4. után, az egyre fokozódó szovjet támadás után a Corvin köziek is kénytelenek voltak elhagyni a hadiszállást. Hogyan lehetett egyben tartani, vagy megszervezni a Corvin köz elhagyását, illetve merre mentek és milyenek voltak a szabadságharc vég órái?

– November 4-én borzasztó nehéz volt visszaverni az első támadást, mert váratlanul ért. Az Üllői út és a Kisfaludy utca sarkán volt egy pánccélusunk. A miénk, amibe 24 órás szolgálatot rendeltem el. Éjfél körül Iván Kovács azt mondta ezeknek a srácoknak: menjete a Práter utcai iskolába, feküdjetek

le, aludjatok! Ott maradt a páncélos üresen! Amikor megindult a támadás, a mi páncélosunk mellé beállt egy orosz páncélos. És tűz alatt tartotta a Kisfaludy utcát. A löveggel és a két gépfegyverrel.

Nagyon nehéz volt, de Hász János volt az, aki felment a padlásra, kibontotta a tűzfalakat, hogy így a sarokra kerüljön. És egy benzines üveggel ő nyírta ki ezt a szovjet tankot. Csak délután 4, fél 5 körül csendesedett a harc. De addig borzasztó, hogy milyen kemény harcok voltak! Október 26. és november 4. volt a két legnehezebb nap a Corvin közben. Vissza lett verve a támadás, és hát mentek a napok, jöttek a támadások minden támadást visszavertünk, a Corvin közt soha nem tudták elfoglalni!

De 9-én már sötétedett, amikor beloptak a Corvin közbe két civil ruhás valakit, nem beszéltek magyarul. Azt mondták, hogy a szovjet követségre mentek, és eltévedtek. Hát a srácok behozták őket, de nem mondtak semmit. Aztán az egyik hívat engem, hogy egy fontos dolgot akarnak közölni a főparancsnokkal. Akkor elmondták, hogy ők bemérőtisztek, és a Corvin köz be van mérve, és holnap hajnalban nehéztűzéréssel fogják lőni a Corvin közt. Na, most a tankok ellen a gyalogság ellen tudunk védekezni, de amikor Kispeszt és Pestszentlőrinc határából nehéztűzéréssel lőnek, az ellen nincs védekezés!

S a történelmi példákból két eset volt előttünk: Mohács, ahol szétverték a magyar seregeket, és Világos, ahol letették a fegyvert. Vagy van egy harmadik megoldás is: feladjuk a Corvint, elmegyünk máshova és ott folytatjuk tovább. Feladtuk a Corvint, és három részre oszlottak a korvinisták: kb 200 jöttek velem, a két helyettesem, Erdős és Szabó is vitt egy-egy csoportot. A Rákóczi téri vásárcsarnok háta mögötti épületet foglaltuk el, és ott voltunk november 15-ig. Ekkor már láttam, hogy sehonnan segítséget nem kapunk, olyan borzasztó erőt hoztak be az oroszok, hogy ez már kész öngyilkosság!

A múzeumban van egy térkép, amit nem én állítottam össze, hanem a Hadtörténeti Múzeum. Történészek és hozzáértő szakemberek készítették. Az mutatja, hogy az oroszok két hadsereggel és 3 hadosztállal jöttek be november 4-én. Minden hadseregben 9 hadosztály van, tehát ez összesen 21 hadosztály. Minden hadosztályban 12-13 ezer katona, tehát több mint 250 ezer katona jött az országba. Ezen kívül 3500 T55-ös tank. Akkor az volt a legmodernebb tankjuk az oroszoknak.

Úgyhogy mondtam a srácoknak, hogy mindenki dobálja le a fegyverét, gyerekek, megyünk haza! Vége! Befejeztük!

– Feladták a szabadságharcosok, leverték a szabadságharcot, s lehetett számítani megtorlásokra, Pongrácz Gergely neve is a körözési listák élére került, ami egyet jelentett a halálos ítélettel. Felmerül ilyenkor a kérdés, hogy hogyan tovább. Milyen válasz született erre a kérdésre?

– Én nem akartam elmenni. November 15-én este Erzsébetre mentem haza, – itt lakott az Ernő bátyám – mert itt volt az édesanyám és a húgom is. Tulajdonképpen akkor már az volt az otthonom. Szerencsénkre, mert Soroksáron, ahol egyébként mi laktunk, már kerestek minket. Mondták édesanyámék, hogy a két öcsém, András és Bálint, 14-én elmentek. Mikor én 15-én hazamentem, ettem valamit és egyből bedugtak az ágyba, hát borzasztó, hogy mennyire ki voltam merülve. El lehet képzelni, 16-án 10 körül ébredtem fel.

Akkor mondja a sógornőm, hogy itt van valaki már kora reggel óta, de nem akartunk felébreszteni, veled akar beszélni. Kimegyek a konyhába, ott van az a srác, mondja, hogy Erzsébeten rendőrök, és magyar katonák – valószínű ávósok – és orosz katonák. öszszefogdossák a fiatalokat az utcán, beviszik a rendőrkapitányságra Erzsébeten, és éjjel leponyvázott teherautókkal viszik őket Tököldre. Csináljunk valamit!

A Zrínyi Vezérkari Akadémia parancs-

nokával, Márton ezredessel nagyon jóban voltunk akkoriban, azt mondtam a srácnak hogy bemegyünk a Márton ezredeshez, lásuk, hogy ő mit tud csinálni. Neki vannak kapcsolatai, összeköttetése, talán ő tud csinálni valamit.

Az Ödön bátyámmal mentünk, a kapuban tisztek voltak őrségben géppisztollyal. Egy főhadnagy van ott, mondom neki, hogy a Márton ezredes bajtársat keresem. Azt mondja, mit akar vele? Mondom azt neki szeretném elmondani, nem magának. Legyen szíves menjen be az őrszobába, és mondja meg neki, hogy a Bajusz van itt. A főhadnagy bement, és invitált, hogy jöjjenek be, hívja Márton ezredest.

Hát megbolondultál? Bejössz az oroszlán barlangjába? Itt vannak az oroszok! Mondtam neki, hogy hoztam egy báránybórt, belebújtatom az oroszlán!

Ödön bátyám és a Bandi 19-én mentek el. Otthon maradt Erzsébeten az Ernő bátyám, a húgom, édesanyám, sógornóm, egy egyéves és egy kétéves gyerek. Akkor azt mondtam, kiviszem édesanyámat és a húgomat Bécsbe, és meg visszajövök.

Különben amikor mentünk kifelé az országból, volt néhány érdekes dolog. Mi örmények vagyunk. Mi az örménységet valóságban tartottuk meg. Örmény katolikusok vagyunk. De ahogy a könyvemben írom: a vérem az örmény, a szívem az magyar, s mikor megkaptam az amerikai állampolgárságot, az csak az útlevelem változtatott. A szív és a vér az maradt ugyanaz.

Jövünk Erzsébetről a körúton, ott vagyunk az Üllői útnál, mondom édesanyámnak: anyukám, a Corvin köz előtt gyorsan menjünk el, nehogy valaki felismerjen, mert akkor végünk van! Megyünk a Corvin bejáratánál, édesanyám benéz a mozi felé. Ott van egy orosz tank, és egy katona sapka nélkül félig kinn a tankból. Édesanyám megáll, azt mondja: Gergely, ez nem orosz, ez örmény! Na, anyukám menjünk innen, nehogy... Nem

megyünk sehova, én beszélni akarok vele! Nem lehetett bírni édesanyámmal, odament – ő még beszélt örményül – rászól örményül: Te örmény vagy? Ez mondja, hogy igen. Kiugrik a tankból, és összeölelkezik ott édesanyámmal. Mondom magamban: csak az kell, hogy valaki lássa, hogy a Corvin köz főparancsnokának az édesanyja egy orosz katonával ölelkezik éppen! Na, mondom, jól nézünk ki! Édesanyám leteremti ezt a szerencsétlen gyereket, ő védekezik, hogy katona, és parancsot teljesít.

Átmentünk Budára, s hát jöttek a kocsik, teherautók, hiába emeltem a kezem, egy sem állt meg. Mondom édesanyámnak: édesanyám adjon nekem egy 100 Ft-ost. Jött a következő teherautó, feltartom a 100 Ft-ost, egyből megáll. Édesanyám, a húgom és én felszállunk a teherautóra. Csorna előtt megáll a sofőr, és mondja, hogy nem megy keresztül a városon, mert a város másik felén ott van az ávos laktanya, határőr laktanya, és ott mindenkit elkapnak. Hanem megkerüli a dűlőutakon a várost. S megy a dűlőutakon a teherautóval.

Egyszer jön egy dzsip. Egy őrnagy, a sofőr és másik két katona. Megállítják a teherautót. Az őrnagy feljön a teherautóra, személyi igazolványt mindenkitől! Úgy káromkodik, mint egy rossz kocsis. De borzasztó, hogy milyen csúnyán káromkodik. Na, én sem vagyok egy szent, de asszonyok, gyerekek előtt ugye az ember megválogatja a szavait. Megkérdeztem tőle, hogy őrnagy bajtárs, van magának felesége, gyerekei? Az mondja mi köze hozzá? Mondom maga otthon is így beszél? Válogassa meg a szavait, legyen tekintettel az asszonyokra, gyerekekre! Nem szólt egy szót sem az őrnagy, összeszedte a személyi igazolványokat. Leszállt, majd bevittek minket az ávos laktanyába, az ebédlőbe. Ott voltunk már majd egy órája, amikor kinyílik az ajtó, és bejön az őrnagy. Pongrátz! Édesanyám megfogja a kezem, és azt mondja: Tessék? Azt mondja az őrnagy

nem maga, van itt másik Pongrázt! Hát mondom, engem keresnek. Jöjjön velem! Megyünk egy folyosón az irodájába. Azt kérdezi benn az őrnagy: miért körözik magát? Mondom, én nem tudok arról, hogy engem köröznek. Azt mondja, ne tagadja, ott van az asztalon! Volt az íróasztalon egy kék füzet. Azt mondja, menjen, nézze csak meg! Nyissa ki az első oldalon! Hányadik név a magáé? Mondom az első! Azt mondja, menjen a következő oldalra! Olyan személyleírás volt ott rólam, hogy még a ruha is benne volt, amiben voltam. Kérdi, most is tagadja? Mondom, én az előbb sem tagadtam, csak nem tudtam, hogy köröznek. Most már tudom, hogy köröznek. Miért körözik? Mondom azért mert harcoltam a forradalom alatt. Ne beszéljen marhaságot, sokan harcoltak, és nem körözik őket. Hát nem volt mit tenni, muszáj volt megmondani neki, hogy én a Corvin köznek voltam a főparancsnoka. Azt mondtam, lesz ami lesz, a jóisten kezében vagyok! Igen ám, de mi volt a reakció? Azt mondja az őrnagy: na, végre van itt valaki, akinek hihetek! Hát mondja, ember, mi történt Budapesten? Aztán elmondtam neki, hogy mi történt a fővárosban. Kb. egy félórát beszélgettünk. A végén azt kérdi: most mit csináljak én magával? Mondom őrnagy elvtárs két megoldás van: az egyik, hogy engem visszaküld, nekem adnak egy golyót, magának egy másik csillagot, vagy megmutatja az utat hogy merre menjek. Most csak annyit kérek, hogy engedje, hogy visszamenjek, mert képzelheti, hogy édesanyám milyen idegállapotban van. Igen-igen, menjen vissza, majd meglátom. Hát visszamentem, édesanyám persze... Édesanyám nem kell idegeskedni, a jóisten kezében vagyunk és úgy sem tudjuk elkerülni a sorsunkat!

Eltelt egy kis idő, már szürküelt, sötétedett. Én állandóan figyeltem az ajtót, hogy mikor jönnek értem. Látom, hogy az ajtó kinyílik, az őrnagy bedugja a fejét, találkozik a tekintetünk, és int. Odamegyek az

ajtóhoz, azt mondja: öt perc múlva legyen itt az édesanyjával, a húgával és hozzák a cuccaikat! Elment. Mondom édesanyámnak, úgy látszik, hogy megmenekültünk! Valóban néhány perc, és jön az őrnagy: jöjjenek! Az őrnagy megy elől, utána a húgom, édesanyám és én hátul. Kimegy az épületből az őrnagy, át a laktanya udvarán a kapuhoz, ott is tisztek voltak kapuőrőségben. Mondja az őrnagy, hogy ez a család kijön éjszakára velem a városba. Tisztelegnek és kimegyünk. Holdvilág volt, ahogy elhagytuk a kaput, olyan 100 méterre megáll az őrnagy, odajön hozzám, a vállamra teszi a kezét, azt mondja: látja ott azt a fényes vonalat? Mondom látom. Azt mondja, az a vasút. Az első állomáson ne álljanak meg, mert ott az éjjel razzia lesz! A második állomáson várják meg a vonatot! Szembefordít magával, és azt mondja nekem: maga most kimegy nyugatra! Tudja maga milyen felelősség van magán? Minden szavára, minden lépésére vigyáznia kell, mert ahogy maga viselkedik, úgy fogják megítélni a magyar forradalmat! Vigyázzon magára! Odafordul édesanyámhoz, kezét csókol neki – ami nem volt divat abban az időben – bocsánatot kér a délutáni viselkedéséért, és gratulál édesanyámnak, hogy ilyen gyermeket nevelt. Megcsókolta a húgomnak a homlokát, megfordult és elment. Amikor hazajöttem, akkor tudtam meg, hogy ez az őrnagy hat évet húzott le a börtönben, mert elengedett.

– *Szóval sikerült elhagyni az országot, hová mentek?*

– Mondom mi örmények származásúak vagyunk, és Bécsben van egy örmény kolostor. Ahogy kiértünk, édesanyám egyből felhívta a kolostort. Az egyik pap kijött egy kocsival, és elvitt minket Bécsbe. Úgy volt, hogy másnap reggel jövök haza. Másnap reggel mikor felébredek, a két bátyám, Ödön és Bandi már ott voltak a kolostorban. Ott találkoztunk. Ki akartam kelni az ágyból, nézem, hogy mi a fene van a lábamon? Egy

lánc egy lakattal! A láncnak a másik vége a vaságyhoz van lakatolva! Bandi ezzel mentette meg az életemet.

– *A szabadságharc után az emigráció Amerikába vezetted. Hogyan fogadták a Corvin köz főparancsnokát Amerikában? Múhez kezdett a nagy ismeretlenbe?*

– Amerikában igaz, hogy a dollár az zöld, de nem terem a fákon! Nagyon keményen meg kell dolgozni érte. És hát nekem olyan balszerencsém volt, hogy nem kaptam becsületes munkát, nem beszéltem angolul, agronómus voltam, hát nem volt egy olyan szakmám, mint például esztergályos, vagy műszerész.

Egy autókereskedésben a garázst seperem, meg a vévét pucoltam. Ez volt az első munkám. És nem volt ott kivétel! De nem is akartam! Később egy hangszergyárba kerültem, és megtanultam a szakmát. Fuvolókat és pikolókat készítettem. A világ legjobb minőségű hangszerét gyártották Bostonban. 1 dolláros órabérrel kezdtem, minden héten 5-10 centet emeltek. Úgy egy év, másfél év alatt felment a bérem 2 dollár 80 centre. És akkor eltelt vagy 3 hónap és nem kaptam emelést. Mondom ott a főnökömnek: mi van, már vagy 3 hónapja nem kaptam emelést? Azt mondja: Gregory, itt vannak olyan emberek, akik 30 éve itt dolgoznak a vállalatnál és annyi pénzt keresnek, mint te. Ha ezek megtudnák, hogy te mennyit keresel holnap itt sztrájkolnának az épület előtt!

– *Kint Amerikában volt egy emlékezetes találkozója, egy nem éppen kedves régi ismerőssel, Mikojannal. Mi is történt?*

– Az történt, hogy jött október 23-a és meghívtak Chicagóban egy ünnepélyre. Elmentem Chicagóba, vettem a telefonkönyvet, és kikerestem a legnagyobb hangszerüzletet. Elmondtam, – akkor már egy kicsit beszéltem angolul, nem jól inkább, csak törtem az angolt –, hogy Bostonban, a Heintz Company-nél tanultam meg a szakmát, fuvola- és pikolókészítő volnék, és nincs-e szükségük

egy szakemberre? Jöjjön be, akarok beszélni magával, mondja a nagyfőnök. 3 dollár 60 centes órabérrel kezdtem. Felmentem 4 dollár nem tudom mennyire. És hát ott dolgoztam. Sokkal könnyebb volt a munka itt, mint az első helyen – ahol tanultam a szakmám –, mert ott nagyon precíznek kellett lenni. Itt pedig mind olyan hangszereket kellett javítani, amik iskolák hangszerei voltak. Szóval ez csak olyan susztermunka volt. De szerettem.

Egyszer felhív egy barátom és mondja, hogy szerveznek egy tüntetést Chicagóban, és menjek el én is! Mondom persze, hogy megyek. Mondtam a főnökömnek, hogy sajnálom, de nekem ma reggel mennem kell a tüntetésre. Hát tudta a főnök, hogy ki vagyok, mi vagyok, úgyhogy mondta, hogy persze menjek.

Olyan 1500 ember, lengyelek, németek, magyarok, mindenféle nációk a tüntetők között. Az egész tömb egy hotel volt, és a hotelnek volt négy bejárata. Az egyikhez vártuk Mikojánt. Mondom vagy 1500 ember, 600 rendőr, mindegyiknél ott a gumibot. Az FBI-osok is ott voltak. És mondják, hogy mégsem ehhez a kapuhoz jön, hanem egy másikhoz. Nekem adtak két köteg papírost, röpcédulát, spárgával összekötve, hogy osszam szét az embereknek. Az egyik köteget kinyitottam, a másikat a hónom alá vettem, össze volt kötve. S hát osztogattam a röpcédulákat.

Osztogatom a szórólapot az egyik sarkon, amikor látom, hogy jönnek a limuzinok és itt megállnak egy másik bejáratnál, mint ahová mi vártuk. Kiabáltam: hogy emberek! Becsaptak minket, mert idejönnek! S erre a tömeg megindul, rohan. Persze akkor már hatalmas tömeg gyűlt össze. Körbefogták a limuzinokat, hát mondom, én nem tudok odaférni! De láttam, hogy a hotel ajtajánál nincs senki. Azt mondom, ennek a gazembernek ennek az ajtón kell bemennie! Oda mentem és megtámasztottam az ajtót félfáját, a kibontott röpcédulákat letettem, a másik a

hónom alatt volt.

A rendőrök szétnyomják a tömeget, csinálnak egy ilyen láncot. Mikojan kiszáll a limuzinból, és vagy 7-8 FBI-os mögötte félkörben kísérik be a hotelba. Mikor közelebb ért hozzám, én odaléptem, megfogtam a spárgát, és úgy pofán vágtam, hogy hanyatt esett. Az FBI-osok fogták meg. Ezt az egész a tévé egyenesben közvetítette!

Persze egyből rám ugrottak. Baloldalon egy egyenruhás rendőr fogta a karom, jobboldalon kicsi, kövér civil ruhás ember csavargatta a kezem hátra. Mondom neki, hogy ne csavargasd a kezem, mert fáj! Mindig húzott egyet rajta. Hátrafelé a sarkommal megrúgtam, éppen jó helyen találtam el! Egyből elengedett, de egy rendőr hátulról átölelt. S a kicsi, kövér ember jön velem szemben. Elengedtem a lábam, s a rendőr megfogott jó erősen, s amikor közel volt hozzám, két lábbal egyszerre úgy rúgtam mellbe, hogy ő is hanyatt esett, és a rendőr is velem. Elengedett a rendőr, s akkor beugrottam a kocsik közé. Kiabáltam, hogy te, kis, kövér ember, te, tűnj el innen! A rendőrök, mondom, ott vagy 5-600 rendőr volt gumibottal, egy sem nyúlt hozzám. Akkor már tudták, hogy Gregory vagyok, mondták, hogy Gregory, nyugodj meg! Csillapodj le! Én csak kiabáltam, hogy az a kicsi, kövér ember az tűnjön el innen! Mondták neki, hogy menj el, majd mi elintézzük. Kicsi, kövér ember elment, én meg kiléptem a kocsik közül. Tudtam, hogy megbilincselnek, de nem elől, hátul bilincseltek meg, bevitték a rendőrségre. Ez lehetett olyan fél 12 körül. Benn vagyok a rácsok mögött, s egyszer jön egy rendőrtiszt és mondja, hogy van itt valaki, aki akar veled beszélni. Jön a kicsi, kövér ember. Mondom te egy piszkos kommunista vagy! Nem akarok veled szóba állni! Tűnj el innen!

Pénteki nap volt. Este 10 órakor Mikojan elment repülővel Chicagóból, és 11-kor bejött a rendőrségre egy barátom és Zwack Péter. Ők fizették ki az óvadékot, és kien-

gedtek, hogy hétfő reggel 9-kor legyek a bíróságon a tárgyalásra. Hétfő reggel megyek a bíróságra, hát ki vár engem a bíróság lépcsőjén? A kicsi, kövér ember. Akkor már én is lecsillapodtam. Odajön hozzám, azt mondja, Gregory, van ügyvéded? Mondom, nincs. Várj egy kicsit, ne menj sehova, maradj itt. Elment. Jött egy másik sovány, kicsi öreggel, ügyvéd. Feltesz egy néhány kérdést, hát megyünk be a tárgyalóterembe. Egy óriási terem, vagy 250-300 ember a tárgyalóteremben. Akik ott vannak az első sorban, mindegyiknél fényképezőgép. Zwack Péter volt a tolmácsom. Kérdem Pétert, kik ezek az emberek? Azt mondja, újságírók.

Megkezdődik a tárgyalás, az a rendőrtiszt, aki letartóztatott, az adja elő a vádat ellenem. Pici, kövér ember: úgy állítja be a bírónak a vádat, hogy szinte-szinte megdicsér. Kb. szemeteltem, vagy még talán az se. De egy olyan vádbeszédet mondott, hogy részemről le a kalapot előtte. A bíró azt mondja, hogy ha megígérem, hogy többet nem csinálok ilyet, akkor nem büntet meg. Mondom a Zwack Péternek: itt vannak az újságírók. Hát én nem tehetek ilyen ígéretet. Kérdezd meg a bírótól, hogy beszélhetek-e? A bíró azt mondja, hogy igen.

Mondom: **1.** én nem a könyvekből ismerem a kommunista rendszert, hanem a saját bőrömön tapasztaltam meg, mert 12 évet éltem benne. Én tudom azt, hogy mit jelent a kommunista rendszer, emiatt kellett nekem elhagyni a hazám, eljönni ide a második hazámba, ahol menedékjogot kaptam. De bíró úr! Ha ti így viselkedtek, akkor előbb-utóbb ide is eljön a kommunizmus. És akkor innen megint menekülnöm kell valahova, de nem csak nekem, hanem neked is. Vajon hova megyünk akkor? **2.** Mikojan volt az, aki a forradalom idején Magyarországon volt, és ő egyezett meg Nagy Imrével, hogy a szovjet csapatok elhagyják Magyarországot! Ő szegte meg a szavát! Visszajött november 4-én 200 000 orosz katonával, és vérbe

fojtotta a szabadságharcot. Bajtársaimat, a testvéreimet gyilkolták halomra. Bíró úr, te ezt megbocsáthatod nekik, de nekem nincs jogom megbocsátani ezt. 3. S elmondtam hat pontot. A 6. pont az volt, hogy egy ígéretet akartál, bíró úr. Megígérem neked, ha még egyszer olyan alkalom lesz, mint amilyen most volt, sokkal többet fogok tenni, mint amit most tettem! És ha meg akarsz büntetni, nagyon büszke leszek a büntetés elviselésére. Zwack Péter fordítja a dolgokat. S erre a bíró azt mondja, hogy ő nagyon jól ismeri a magyarországi helyzetet, mert az ő lánya egy 56-os fiúval járt, és ez a fiú nagyon sokat beszélt a forradalomról. De hát lássam be, Mikojan Amerika vendége volt, és egy vendéggel nem illik úgy bánni, mint ahogy te bántál vele. Nem büntetett meg! Vége van a tárgyalásnak, odajön a kicsi, kövér ember, s azt kérdi Gregory, van kocsid? Azt mondom, nincs. Azt mondja, gyere, hazaviszlek. Hát ezek után persze, hogy beültem a kocsiba, ő kért tőlem bocsánatot! Hogy neki az volt a kötelessége, feladata, hogy ezt a gazembert megvédje, de ő teljes mértékben egyetért velem. És mondom, bocsánatot kért tőlem, s akkor tudtam meg, hogy ez a kicsi, kövér ember volt a chicagói FBI-főnök.

– *Egy nagy ugrással elérkeztiünk a rendszerváltáshoz. Megnyílt a határ, az emigránsok hazatérhettek. Pongrácz Gergely is hazatért. Volt-e ez ügyben dilemma, hogy kint maradni vagy hazatérni? Milyen tervekkel jött haza?*

– Hát tulajdonképpen én nem azért mentem el 1956-ban, hogy jobb életet keressék. A családomat mentettem ki. 1989. december 12-én vettem le négyünket testvéreimmel a tiltott névjegyzékből. Addig be sem engedtek minket Magyarországra. 1988. őszén meghalt a

nővérem Aradon, és jött a húgom és az öcsém a temetésre. Kértek egy átutazó vízumot, hogy mennek Aradra. Jugoszlávián keresztül kellett menniük, mert nem engedték őket átutazni Magyarországon. 1988 őszén!

Én 1990. március 12-én jöttem haza először, aztán augusztusban megint hazajöttem. Volt egy konferencia a Széchenyi-könyvtárban: egy történészkonferencia a forradalomról. Tudtam azt, hogy Gosztonyi Péter ott lesz ezen a konferencián, és nem akartam hogy megint az ő hazugságait kelljen hallgatni. Hát jól helyre tettem akkor a Gosztonyi Pétert. Nagyon megharagudott rám. Ő volt az a történész, aki végighazudta az egész magyar forradalmat.

Ez augusztusban volt, és októberben jöttem haza megint az ünnepélyre. Egy nagyon érdekes dolog történt 22-én a képviselőházban. Volt a koalíciónak egy megemlékezése, és engem kértek meg, hogy beszéljek, és mutassam be azt a tizenöt szabadságharcost, aki még ott lesz. De senki más ne beszéljen, csak én! És elvállaltam.

Ott volt az egész koalíció: az egész kormány ott ül, és mindenkit bemutatam, és utána 5-6 percet beszéltem. Elmondtam, hogy Borisz Jelcin, amikor kint volt az első amerikai útján, az amerikai tévében tett egy kijelentést. Azt mondta, hogy a kommunizmus hanyatlása 1956-ban Budapesten kezdődött el! Ha ezt vesszük alapul, akkor 56-ban a pesti srácok nemcsak magyar, hanem világtörténelmet formáltak! Ha ezt vesszük alapul, nemcsak a

magyar kormány, hanem a csehszlovák, a lengyel és az orosz kormány is a pesti srácoknak köszönhetik, hogy uralmon vannak. És itt is vagy hat pontot mondtam el. És mit kaptak ezért a pesti srácok? Azt, hogy most is 5-6000 Ft nyugdíjból



KIÁLLÍTOTT SZOVJET TANK KISKUNMAJSÁN



nyomorognak! És ez a kormány szégyene!

Láttam, hogy nagyon sokan tapsolnak, de észrevettem, hogy nagyon sokan nem tapsolnak. Nagyon dühös lettem, és mondtam, hogy uraim, aki nem tapsol még jobban, szégyellje magát! Antall József válaszolt vagy fél órán keresztül, hogy igaz, hogy a kormánynak van adóssága, tartozik az ötven-

hatosoknak, de lássuk be: a Varsói Szerződést otthagyták, a szovjet csapatok ki-mennek puskalövés nélkül, és sorolta az eredményeket. De tudja azt, hogy tartozik a kormány! Kérjenek az ötvenhatosok, és ne legyenek szerények! Akkor annyit válaszoltam, hogy miniszterelnök úr, ígérem, hogy nem leszünk szerények! Ekkor határoztam el, hogy nem is megyek vissza Amerikába. Ott volt a két fiam, volt egy kis tanyám, állattenyésztő vagyok, sertéstelepem volt.

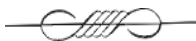
Felhívtam a fiaimat, adjatok túl a tanyán, csináljatok vele amit akartok, s én itthon maradtam.

AZ INTERJÚT JUHÁSZ PINTÉR PÁL
ÉS MÉSZÁROS CSABA KÉSZÍTETTE

KOCSIS ZSUZSANNA

Jegyzetek nagyapám feljegyzéseihez

(Vitéz Szabolcsky Ferenc életútja visszamlékezései alapján)



Nagyapánk, Vitéz Szabolcsky Ferenc feljegyzéseire, melyeken, mappába fűzve egyetlen nyomtatott felirat szerepelt, „Jegyzetek”, egy évvel ezelőtt bukkantunk rá, többi, gondosan rendezett iratai között.

Félbehagyott gondolatok, levelek, cikkek, tanulmányok és mintegy negyvennégy

számozott oldal, 27–71-ig. Egy megkezdett könyv néhány fejezete, az oly ismerősen rajzolt, dőlt betűs kézírással, melyet már nem tudott befejezni. Az íráson nem szerepel dátum – bár feltehetőleg nyugdíjas évei kezdetén írhatta őket – , sem személy, akinek készülhettek. Az egyik levélben ez áll:

Szemtanú – 1956